

Соборні долі

A1 Відтоді між урядами УНР і ЗУНР велися переговори про втілення ідеї соборності, що втілилися в реальність саме 22 січня 1919 р.

Хоча об'єднання українських земель відбулося юридично та політично, проте державне об'єднання не відбулося. Перед фактом військової катастрофи восени 1919 і в 1920 р. уряди та військо командування ЗУНР та УНР дбали передусім про свої регіональні інтереси. Це яскраво проявилось після того, як представники Галицької армії в односторонньому порядку, без урахування думки уряду УНР 6 листопада 1919 р. підписали з Добровольчою армією Зятківський договір про припинення бойових дій між Галицькою армією і силами Білого руху, укладення між цими силами військового союзу і перехід Галицької армії у розпорядження генерала Денкіна.

Симон Петлюра ж 21 квітня 1920 р. підписав з Польщею Варшавський договір. Згідно з ним, за визнання Польщею Директорії УНР, очолюваної Петлюрою, та надання військової допомоги проти більшовицьких урядів Росії та України Польщі передавалися Галичина, Волинь, Підляшшя й Західна Холмиця.

Ще був поділ українських земель між більшовиками та Польською республікою, Королівством Румунія, Чехословацькою республікою. І все це знову відсунуло на невизначений період возз'єднання всіх українських земель. Частково воно відбулося лише у вересні 1939 р., але не як втілення в життя віковичних прагнень українського народу, а як результат таємної радянсько-німецької змови про сфери впливу. Це об'єднання виявилось нетривким, і невдовзі історія розпорядилась так, що окремі частини українських земель знову опинилися у складі різних держав.

Герої Української революції

Події 1917-1921 рр. прийнято називати Українською революцією. Цей термін був уведений в обіг самими учасниками подій. Радянська історіографія старанно викоринювала цю дефініцію та поширювала свої поняття – «Велика Жовтнева соціалістична революція» та «Громадянська війна». Усе, що не вписувалося в рамки «генеральної лінії партії», подавалося як «контрреволюційне» та «буржуазне».

За подіями тих років стояли десятки і сотні ключових діячів, які історики оцінюють неоднозначно

Подекуди їхні оцінки є прямо протилежними. Як же склалися долі тих, хто творив історію нашої держави?

Перше місце за вагомістю внеску в українську революцію беззаперечно посідає голова Центральної Ради у 1917-1918 рр. Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ. Його обрали керівником Центральної Ради у березні 1917 р. односторонньо. Він формально керував УНР до гетьманського перевороту у квітні 1918 р. Після перевороту він відійшов від політики та займався науковою працею. Згодом емігрував, але повернувся до радянської України в 1924 р. розбудовувати історичну науку. Згодом був змушений виїхати до Росії, де і помер у 1934 р.

Представник старої казацької родини Павло СКОРОПАДСЬКИЙ був бойовим генералом російської армії, а у часи Центральної Ради

ГОЛОВА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УНР. Окрім державницьких заслуг історики вказують на вагомий внесок Михайла Грушевського у формування концепції української історії у його численних працях

ЛІДЕР ГАЛИЧИНИ. Керівник Західноукраїнської Народної Республіки Євген Петрушевич

УРОДЖЕНЕЦЬ ГЛУХІВЩИНИ. Олександр Греков - український військовий діяч, генерал-хорунжий Армії УНР, начальник командант Української Галицької армії

керував українізованим бойовим підрозділом - першим українським корпусом. Проте через свою незгоду з лівою політикою мав часті конфлікти з керівниками УНР й наприкінці 1917 р. пішов у відставку. З відступом більшовиків навесні 1918 р. занурився у політичну діяльність, а 29 квітня з'їзд хліборобів закликав оголосити його гетьманом.

Німці допомогли відсторонити Центральну Раду й тоді ж сприяли проголошенню Української держави і влади гетьмана. Період його керівництва за допомогою німецьких військ багато хто називає чи не найстабільнішим періодом революційних подій.

Багато сучасників називають діяльність Павла Скоропадського взірцем конструктивної державницької роботи. У грудні 1918 р. його владу повалив заколот Директорії УНР на чолі з Симоном ПЕТЛЮРОЮ і Володимиром ВИННИЧЕНКОМ. До речі, за місяць до повалення Павло Скоропадський видав маніфест із закликом до федерації з Росією, через що від нього відвернулись багато проукраїнських політиків.

Симон Петлюра керував військами УНР після повалення гетьмана, а потім очолював Директорію під час війни з більшовиками у 1919-1920 рр. Після поразки виїхав за кордон, де його вбили у Парижі в 1926 р. нібито на знак помсти проти єврейських погромів в Україні. Хоча є версії про

жив у Франції до смерті в 1951 р. Дехто з дослідників вказував на його роль як фактично першого прем'єра, хоча й закидали певні компроміси з більшовиками.

Євген Коновалець був серед засновників однієї з найбільш боєздатних одиниць УНР - підрозділу січових стрільців. Брав участь у звільненні Києва в березні 1918 р., потім у поваленні гетьмана Скоропадського, керував січовими стрільцями у війні проти більшовиків у 1919 р.

Після поразки революції емігрував, а в 1929 р. у Відні став засновником Організації українських націоналістів, на основі якої у майбутньому виникла Українська повстанська армія. У 1938 р. в Роттердамі Євгена Коновальця вбив агент радянських спецслужб Павло Судоплатов.

Історики визначають ключову роль Євгена Коновальця у придушенні більшовицького повстання на Арсеналі на початку 1918 р., згадують його вдале керування підрозділом січових стрільців. Хоча й зауважують, що у майбутньому, для героїзації образу керівника ОУН, його роль у революційних подіях перебільшували.

Михайло ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО був офіцером російської армії, який пройшов війну з Японією та Першу світову, під час революції долучився до створення українського війська. За часів УНР та Гетьманату займався розбудовою української армії, потім командував Українською Галицькою армією, а після її об'єднання з підрозділами УНР займав ключові посади під час війни 1919 р.

Наприкінці 1919 р. саме він фактично командував Дієвою армією УНР під час «зимового походу» у тил більшовиків. Саме це зробило його одним з найбільш популярних і авторитетних воєначальників України того часу. Хоча і прорахунків у нього, за переконаннями істориків, було достатньо.

Після укладання союзу з поляками у 1920 р. командував військами УНР під час звільнення Києва, а потім і більшовицького контрнаступу. Потім Михайло Омелянович-Павленко жив в еміграції, а помер у 1952 р. у Парижі.

Керівник Західноукраїнської Народної Республіки Євген ПЕТРУШЕВИЧ був одним з лідерів українського руху Галичини, намагався представляти її делегацію на мирних післявоєнних конференціях, а потім був керівником проголошеної у листопаді 1918 року ЗУНР.

Після злуки з УНР став членом Директорії, мав складні стосунки з

Симоном Петлюрою. Як багато колег, після поразки визвольних змагань виїхав за кордон й намагався добитись прав автономії Східної Галичини у складі Польщі. Помер у Берліні в 1940 р.

Його позиції у 1919 р. й згода на перемир'я з білогвардійцями, на яке не пішов Петлюра, визначила подальший перебіг визвольних змагань.

Полковник Петро БОЛБОЧАН став відомим завдяки кримському походу українських військ. З початку революції брав участь у формуванні українських військових структур, пізніше командував Запорізьким куренем, який заходив у Київ після відступу більшовиків на початку 1918 р. У квітні того ж року він командував кримською

Дослідники вважають, що політичний вплив очільника ЗУНР виявився вирішальним не лише в Галичині, але значною мірою й на Наддніпрянщині

групою армії УНР. 22 та 24 квітня зайняв Джанкою та Сімферополь, проте на вимогу німецького командування українські війська припинили наступ.

За часів Директорії командував Запорізьким корпусом у протистоянні з більшовиками на сході України. Однак через постійну критику лівих поглядів керівництва Директорії його кілька разів арештували, а у червні 1919 р. трибунал засудив його до страти за спробу державного перевороту і державну зраду. 28 червня його розстріляли.

До знакових діячів того часу треба віднести і Нестора МАХНА. Він організував справжню анархістську республіку на півдні України, вів перемовини з УНР, а потім разом з більшовиками воював з українською армією та білогвардійцями. Згодом його підрозділи бились з більшовиками, а потім разом з ними ж брали участь у штурмі білогвардійського Криму.

Після повного розгрому білогвардійців його загони знову воювали з більшовиками, а в 1921 р. втекли до Румунії. Нестор Махно помер у Парижі в 1934 р.

Частина істориків не схильні зараховувати Махна до ключових персонажів української революції. Історик і публіцист Кирило ГАЛУШКО вважає його більш фольклорним персонажем. «Він був показником настроїв українського степу та сходу, ідейних коливань українців того часу. Роль у військових діях в Україні величезна, хоча і зашкодила Україні», - переконував він.

Не можна не згадати в світлі тих подій і Миколу МІХНОВСЬКОГО.

Ще до революції він написав відому брошуру «Самостійна Україна» з обґрунтуванням потреби розриву з Москвою та створення незалежної України.

Із перших днів революції він почав спроби організації українських військових частин у Києві, що не дуже подобалося керівництву «лівої» Центральної Ради. Виступав за швидке проголошення самостійності України. У липні самостійники спробували захопити головні об'єкти Києва та оголосити незалежність України.

Заколот провалився, і військові здалися, а самого Міхновського арештували і на вимогу керівників Центральної Ради відправили воювати на румунський фронт. Після повернення він так і не долучився до великої політики, хоча намагався підтримувати гетьмана Скоропадського, а потім полковника Болбочана. Згодом переїхав на Кубань, а в 1924 р. повернувся до Києва. Після арешту органами безпеки і допитів його відпустили, але згодом знайшли повішеним.

Доктор історичних наук Юрій ШАПОВАЛ вважає його радикально налаштованим діячем, проте радикально вплинути на хід революції він не зміг.

Сумські герої

За період з 1917 по 1921 р. на території України функціонували Українська Народна Республіка періоду Центральної Ради, Українська Держава Павла Скоропадського, Українська Народна Республіка періоду Директорії і Західноукраїнська Народна Республіка. Серед тих, хто брав участь у розбудові цих чотирьох, були і уродженці Сумщини.

Серед найвідоміших з них можна назвати Миколу ВАСИЛЕНКА, який був виконуючим обов'язки

прем'єр-міністра за часів Павла Скоропадського та міністром закордонних справ. Інший наш земляк - Олександр ГРЕКОВ - був генерал-хорунжим армії УНР, очолював одне із засідань Конгресу трудового народу у січні 1919 р., коли схвалювали Акт злуки УНР і ЗУНР. Цікаво, що він був військовим міністром УНР і головкомандувачем Української Галицької армії (Збройні Сили ЗУНР). А Борис ІВАНИЦЬКИЙ із Самоїтки у міжвоєнний період і після Другої світової війни очолював таємний парламент, який існував у еміграції.

Також серед цих особистостей був український державник, військовий і дипломат Василь ФИЛОНОВИЧ. Взимку 1918 р. під час наступу на Київ російсько-більшовицьких військ очолював відтинки фронту Ворожба - Суми - Гайворон. З 10 березня 1918 р. уродженець с. Рогізне Сумського повіту був помічником команданта м. Суми, потім начальником оборони Сум та повіту. На початку 1919 р. Василь Філонович став старшиною для окремих доручень при штабі Петлюри. Згадується він і як голова комісії із закупівель за кордоном.

Не можна не згадати і Олександра ОЛЕСЯ, якого ми знаємо як поета-лірика. Олеся був дипломатом, культурним аташе у 1919 р. в Угорщині і у Відні. Зокрема, завдяки йому було відкрито Український вільний університет, бо поет віддав у заставу наклад своєї книги, оціненої у 100 тис. австрійських крон.